

Mr. Bruno ŠAGI, doktorand

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

E-mail: bsagi@fhs.unizg.hr

ORCID: 0009-0000-0951-8445

1.01 Izvorni naučni rad/Original scientific article

UDK/UDC: 94:305-055.2(497.5):929 Matočec M. "1886/1967" (093)

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2026.9.15.361>

Primljeno/Received: 24. 02. 2026.

Prihvaćeno/Accepted: 17. 04. 2026.

EMANCIPACIJA ŽENA U INTELEKTUALNOJ MISLI MARE MATOČEC*

Apstrakt: *Rad po prvi puta analizira poimanje ideje emancipacije hrvatskih žena u intelektualnoj misli Mare Matočec (1886-1967), prve hrvatske političarke u modernome smislu i jedne od najistaknutijih osoba u međuratnome razdoblju hrvatske povijesti. Iako je Matočec u dosadašnjoj historiografiji učestalo bila predmetom istraživanja biografskoga sadržaja, ovaj rad nudi novi interpretativni okvir kroz perspektivu rodne povijesti kako bi se analiziralo njezino djelovanje u patrijarhalnoj okolini. Kroz sagledavanje i analizu njezinih tekstova, književnih djela i političkih nastupa, ovaj rad istražuje kako je Matočec naglasila potrebe za promjenom položaja žena u hrvatskome društvu, ali i kako je istovremeno pronalazila balans između progresivnih ideja i tradicionalističkog društvenog pristupa. U radu su korišteni analiza diskursa i interpretacija političkog jezika, a autor se oslanja i na teorijsku postavku roda kao društvene organizacije spolne razlike (prema Joan Wallach Scott) te na potrebu vraćanja vidljivosti „nevidljivih“ žena (prema Gerdi Lerner).*

U tom kontekstu, rad tematski obuhvaća međuodnos Matočecinih ideja i ideologije Hrvatske (pučke/republikanske) seljačke stranke. Prikazano je kako je njezino političko djelovanje omogućio Stjepan Radić, kao političar čiji su stavovi sadržavali i liberalne elemente, a takvi su liberalni elementi vidljivi u Ustavu Neutralne Seljačke Republike Hrvatske iz 1921. godine, koji je predviđao ravnopravnost muškaraca i žena. Istovremeno, u radu je vidljiva suprotnost između ovakvog liberalnog Radićevog pristupa i kasnijeg (navodno) konzervativnijeg pristupa Vladka Mačeka, koji je razdvajao politiku kao

* Rad je nastao kao dio istraživanja u okviru institucionalnoga znanstveno-istraživačkoga projekta Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu br. 260068 „ZAPAMTI - Zavičaj kao prostor kulturna pamćenja: mikrohistorijska, kroatološka i komunikološka istraživanja lokalnih identiteta i kultura“ (CroRiS ID 13340).

primarno muški prostor i ženski prostor doma. Time se jasno ocrtava heterogenost pristupa, tj. heterogenost stavova u Hrvatskoj (pučkoj/republikanskoj) seljačkoj stranci.

Rad sažeto analizira Matočecino zalaganje za žensko pravo glasa i važnost obrazovanja kao početnog procesa emancipacije žena. Njezina se aktivnost pritom interpretira kao pokušaj svojevrsnog buđenja političke i društvene samosvijesti kod žena. Posebno mjesto kroz rad zauzima definiranje njezine emancipacijske misli (ideje), koja se uvelike razlikovala od feminističkih ideja. Precizno definiranje ideja Mare Matočec upravo je poseban doprinos ovoga rada. Pritom kod Matočec ne vidimo odbacivanje patrijarhalnih uloga, već redefiniranje istih. Kao argument za ulazak žena u javnu sferu, ona koristi majčinstvo i važnost žena u svakodnevnom životu. Njezina je ideja bila da žene upravo zbog svojih „dužnosti“ i brige za djecu, dakle buduće naraštaje, moraju biti obrazovane i svjesne političkih događanja. Politički diskurs u njezinom radu obuhvaća pacifističku ideju i agrarističku ideologiju, gdje se žena promatra kao čuvarica narodne kulture i kao ravnopravna muškarcu u „narodnoj borbi“.

Rad obuhvaća preispitivanje „sukoba“ između Tome Jalžabetića i Mare Matočec 1921. godine prilikom održavanja stranačke skupštine u Koprivnici. Analizom izvora i literature, rad sugerira da je incident možda historiografski preuveličan s obzirom na okolnosti izvođenja spomenute skupštine. Bez obzira na potencijalno preuveličavanje, u radu je potvrđena Radićeva predanost obrani ravnopravnosti žena i muškaraca.

Zaključno, ovaj rad sagledava ulogu Mare Matočec u stvaranju svojevrsnog „ruralnog“ oblika prosvjetiteljstva. Aktivnosti Mare Matočec na kulturnom i političkom planu, a u okviru stranačkih ciljeva, bile su projekt osmišljen kako bi se dokinulo marginaliziranje seljanki. Tako nam ostavština Mare Matočec može ponuditi uvid u spajanje morala proizašlog iz tradicije s „naprednim“ (progresivnim) idejama ravnopravnosti muškaraca i žena.

Ovim istraživanjem, potvrđeno je da je Mara Matočec bila glas nevidljivih žena hrvatskih sela, koji je zasigurno sudjelovao u postavljanju temelja za emancipaciju hrvatskih žena.

Ključne riječi: *Mara Matočec, Stjepan Radić, HSS, feminizam, žene, Podravina, međuratno razdoblje.*

WOMEN'S EMANCIPATION IN THE INTELLECTUAL THOUGHT OF MARA MATOČEC

Abstract: *This paper analyzes, for the first time, the conception of the idea of the emancipation of Croatian women in the intellectual thought of Mara Matočec (1886–1967), the first Croatian female politician in the modern sense and one of the most prominent figures in the interwar period of Croatian history. Although Matočec has frequently been the subject of biographical research in*

existing historiography, this paper offers a new interpretive framework through the perspective of gender history to analyze her activities within a patriarchal environment. Through an examination and analysis of her texts, literary works, and political speeches, this study explores how Matočec emphasized the need for changing the status of women in Croatian society, while simultaneously finding a balance between progressive ideas and a traditionalist social approach. The paper utilizes discourse analysis and the interpretation of political language, while the author also relies on the theoretical framework of gender as a social organization of sexual difference (according to Joan Wallach Scott) and the need to restore visibility to „invisible“ women (according to Gerda Lerner).

In this context, the paper thematically covers the interrelationship between Matočec's ideas and the ideology of the Croatian (Peasant/Republican) Peasant Party (HSS). It demonstrates how her political activity was enabled by Stjepan Radić, a politician whose views contained liberal elements, as evidenced in the 1921 Constitution of the Neutral Peasant Republic of Croatia, which envisioned equality between men and women. At the same time, the paper highlights the contrast between Radić's liberal approach and the later (allegedly) more conservative approach of Vladko Maček, who separated politics as a primarily male sphere from the female sphere of the home. This clearly illustrates the heterogeneity of approaches and attitudes within the Croatian (Peasant/Republican) Peasant Party.

The paper provides a concise analysis of Matočec's advocacy for women's suffrage and the importance of education as the initial process of women's emancipation. Her activity is interpreted as an attempt to awaken political and social self-awareness among women. A significant portion of the work is dedicated to defining her emancipatory thought (ideas), which differed greatly from feminist ideas. Precisely defining the ideas of Mara Matočec represents a specific contribution of this paper. In Matočec's work, we do not see a rejection of patriarchal roles, but rather their redefinition. She uses motherhood and the importance of women in everyday life as arguments for women's entry into the public sphere. Her idea was that women, precisely because of their „duties“ and care for children—the future generations—must be educated and aware of political events. The political discourse in her work encompasses pacifist ideas and agrarian ideology, where the woman is viewed as the guardian of national culture and as an equal to men in the „national struggle.“

The paper also includes a re-examination of the „conflict“ between Toma Jalžabetić and Mara Matočec in 1921 during a party assembly in Koprivnica. Through the analysis of sources and literature, the paper suggests that the incident may have been historiographically exaggerated given the circumstances of the assembly. Regardless of potential exaggeration, the study confirms Radić's commitment to defending the equality of women and men.

In conclusion, this paper views the role of Mara Matočec in the creation of a kind of „rural“ form of enlightenment. Her cultural and political activities,

within the framework of party goals, were a project designed to end the marginalization of peasant women. Thus, the legacy of Mara Matočec offers insight into the merging of tradition-based morality with „advanced“ (progressive) ideas of equality between men and women. This research confirms that Mara Matočec was the voice of the invisible women of Croatian villages, a voice that undoubtedly played a role in laying the foundations for the emancipation of Croatian women.

Key words: *Mara Matočec, Stjepan Radić, HSS, feminism, women, Podravina, interwar period.*

Uvod

Mara Matočec (1886-1967) bila je prva hrvatska političarka u modernome smislu.¹ Uz to, bila je i književnica te javna djelatnica. Kao takva, predstavlja jednu od najznačajnijih ženskih osoba u hrvatskoj povijesti. Da je tijekom života bila popularna svjedoče, između ostalog, sljedeće riječi Josipa Galekovića iz Mraclina: „Među književnicima sa sela nalazi se i jedna seljakinja. Svakako se može reći da je ta seljakinja najpopularnija žena u Hrvatskoj.“²

O Mari Matočec do sada su pisali povjesničarka Mira Kolar-Dimitrijević te povjesničar i kroatolog Vlatko Smiljanić, u biografskim knjigama o ovoj političarki. Vlatko Smiljanić priredio je i knjigu sabranih djela Mare Matočec. Osim toga, Mira Kolar-Dimitrijević autorica je nekoliko znanstvenih radova o njoj, ali se sadržajni naglasak uvelike stavlja na biografske podatke. Marom Matočec znanstveno se bavio i Vladimir Miholek prikazavši odnos ove podravske političarke s političarem Tomom Jalžabetićem. Žene je općenito u kontekstu Hrvatske (pučke/republikanske) seljačke stranke³ najviše proučavala povjesničarka Suzana Leček, čija se znanstvena djelatnost pretežito usmjerava na stranačke organizacije HSS-a kao što je Seljačka sloga. Dakako, u historiografiji uistinu nedostaju radovi koji bi Maru Matočec sagledali kroz prizmu intelektualne povijesti. Umjesto klasične biografske rekonstrukcije kakva je u historiografiji o Mari Matočec česta, ovaj rad teži razumijevanju kako je rod bio ključan element koji je oblikovao njezino stvaralaštvo i javno djelovanje u patrijarhalnoj sredini. Pritom u analizi posebno mjesto zauzima knjiga povijesnih izvora o njoj, pod naslovom *Sabrana djela Mare Matočec*.

Rodna povijest, koja je kao historijska subdisciplina razvijana primarno od 1970-ih, omogućila je da povjesničari detaljnije analiziraju rodne razlike u

¹ Za biografiju Mare Matočec vidi knjige: Mira Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno-prosvjetnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić*, Koprivnica, Zagreb 1993; Vlatko Smiljanić, *Mara Matočec. Hrvatska spisateljica, prosvjetno-kulturna aktivistica i političarka. Biografija*, Virovitica 2015.

² M. Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 7.

³ U radu se dalje spominje kao Hrvatska seljačka stranka (HSS).

oblikovanju različitih životnih iskustava. Kao što je svojim radom o ženskim organizacijama Hrvatske seljačke stranke (HSS) prikazala hrvatska povjesničarka Suzana Leček,⁴ čak i one organizacije koje su djelovale unutar konzervativnih (patrijarhalnih) okvira pridonijele su društvenim promjenama.

Definicija roda, prema teoretičarki Joan Wallach Scott, kao svojevrsne društvene organizacije spolne razlike⁵ omogućuje nam da Maru Matočec promotrimo kao osobu čije su mogućnosti bile uvjetovane određenim društvenim normama i očekivanjima. Time se fokus iz teorijskog kuta prebacuje s biološki određenog spola na konstruirane rodne uloge što nam u kontekstu Mare Matočec može omogućiti jednostavnije razumijevanje njezinih odluka i ponašanja. U tom smislu, moglo bi se reći da se ovaj rad u korektivnom smislu naslanja i na spoznaje Gerde Lerner, koja je istaknula važnost vraćanja „nevidljivih“ ženskih likova.⁶ Time ćemo pokušati ispraviti činjenicu da Mara Matočec još uvijek do sada nije analizirana u smislu praćenja njezine emancipacijske misli⁷.

Ovim radom, opisat će se emancipacijska misao Mare Matočec. Osim toga, bit će odgovoreno na pitanje u kojem je odnosu uloga Mare Matočec bila s rodnim očekivanjima njezinog vremena, koja su ženi nametala ulogu majke i domaćice te kako Matočec argumentira ulazak žene u javnu sferu i gdje su granice njezine emancipacijske ideje u odnosu na patrijarhalni poredak. Samim time, objasniti će se međuodnos emancipacijske ideje Mare Matočec i HSS-a te feminističke ideje. Također, istražiti će se u kojoj je mjeri Matočecino umjetničko (književno) stvaralaštvo bilo način za izražavanje ženskog iskustva ili kritiku patrijarhata. Uzevši sve to u obzir, ovim će se radom pokušati ponuditi novu perspektivu na djelovanje Mare Matočec smještajući je u kontekst borbe za rodnu ravnopravnost tijekom međuratnog razdoblja⁸. Metodološki, rad je pisan analizom argumentacije, tj. diskursa te interpretacijom političkoga jezika koji je korišten u povijesnim izvorima. Povijesni izvori korišteni u analizama sačuvani su u knjizi *Sabrana djela Mare Matočec*, koju je priredio Vlatko Smiljanić te u biografiji Mare Matočec, koju je napisala Mira Kolar-Dimitrijević. Izvori su književno-kulturni tekstovi Mare Matočec u kojima ona tematizira život žena i

⁴ Vidi radove: Suzana Leček, „Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila”. Hrvatska seljačka stranka i žene (1918-1941), *Historijski zbornik*, Vol. 59, Zagreb 2006, 93-130; Suzana Leček, Seljačka sloga i uključivanje žena u seljački pokret (1925-1929), *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 32-33, br. 1, Zagreb 2000, 293-298.

⁵ Vidi rad: Joan W. Scott, Gender: A Useful Category of Historical Analysis, *The American Historical Review*, Vol. 91, br. 5, Washington D. C. 1986, 1053-1075.

⁶ Vidi knjigu: Gerda Lerner, *The Creation of Patriarchy*, New York, Oxford 1986.

⁷ Emancipacija žena označava proces, tj. procese oslobađanja žena od ograničenja koja su ih stavljala u podređen položaj u odnosu na položaj kakav su imali muškarci. U ovome se radu pod emancipacijskom idejom Mare Matočec označava kako je ona razmišljala o političkim pravima žena, obrazovanju žena, javnoj ulozi žena i ekonomskoj samostalnosti žena, kako bi se dobio jasan uvid u to kakav je razvoj situacije željela za žene u Hrvatskoj.

⁸ Razdoblje između Prvog svjetskog rata i Drugog svjetskog rata.

publicistički tekstovi u kojima piše o svojem javnom djelovanju vezanom uz žene. Uz to, korišteni su novinski izvori i literatura koja je uglavnom biografska.

Hrvatska (pučka/republikanska) seljačka stranka i žene

HSS i njezina ideologija, bile su usko vezane uz političko pozicioniranje njezinih osnivača, Antuna Radića i Stjepana Radića. Ako promatramo položaj žena u ideologiji ove političke stranke, možemo zaključiti da je prostor ideji emancipacije otvoren prvenstveno zahvaljujući zalaganju Stjepana Radića čije su misli o jednakosti ljudi imale određena obilježja liberalizma.⁹ Uz to, bilo mu je poznato da se žene u inozemstvu bore za svoja prava, a njegova je supruga Marija Radić još 1904. godine pisala o položaju žena.¹⁰ U kontekstu toga ponajviše vrijedi istaknuti dokument iz 1921. godine koji je napisao Stjepan Radić, pod naslovom *Državno uređenje ili Ustav Neutralne Seljačke Republike Hrvatske*, čiji članak 7. glasi: „Muškarci i žene imaju u svemu posvema jednaka prava.“¹¹ *Ustav* je bio usvojen i od strane Radićeve političke stranke, a sadržajno je predstavljao način uređenja za hrvatsku seljačku republiku. Veliku važnost za Stjepana Radića imala je i njegova supruga Marija Radić, koja je ujedno bila njegova glavna suradnica u političkom djelovanju. Osim supruge, velik je trag na Radića ostavila njegova majka, koja je u rodnom selu bila itekako poznata po zastupanju seljaka pred različitim činovnicima, tj. pred vlastima.¹²

Unatoč javno prisutnoj konzervativnoj retorici i ograničenim uvjetima za žensko djelovanje, HSS je u javni život i politiku uveo brojne žene. Promjene u odnosu prema HSS-ovkama od strane muškoga dijela stranke nisu bile ubrzane, već su se žene postupno „nametale“ i aktivno doprinosile promjeni konzervativnog mentaliteta. Stranačka ideologija bila je prilagođena tradicionalnom patrijarhalnom mentalitetu većine ondašnjeg seoskog stanovništva, a ženino dostojanstvo i prava branila su se pozivanjem na ulogu majke, domaćice i čuvarice kulture, što je ženama omogućavalo da se u politički život uključe unutar patrijarhalnog okvira. Takvo gledanje na ženu logično je s obzirom da su pozivanje na dom i obitelj neki od najčešćih izraza u govorima HSS-ovih političara.¹³ Također, na primjeru sjednice Glavnoga odbora Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) u rujnu 1917. godine, vidimo da stav o ovoj temi nije bio ujednačen među članstvom. Primjerice, Vladko Maček nije bio sklon

⁹ Bruno Šagi, H(P/R)SS i Venstre: Hrvatska politika po danskom uzoru?, *Liberalizam: teorija i povijest jedne ideje. Zbornik radova povodom 300 godina od rođenja Adama Smitha 1723-2023*, Zbornik radova, Zagreb 2024, 121-134.

¹⁰ Mira Kolar, Podravka Mara Matočec, prva seljačka književnica i političarka u hrvatskom seljačkom pokretu (1918-1940), *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 6, br. 12, Samobor 2007, 6.

¹¹ Dragutin Žanić (ur), *Tako je govorio Stjepan Radić*, Vinkovci 1991, 26.

¹² Vidi knjigu: Stjepan Radić, *Praški zapisi. Autobiografska proza*, Zagreb 1985.

¹³ Vidi rad: S. Leček, „*Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila*“, 93-130.

davanju prava glasa ženama, a neki su članovi bili protiv jer nisu željeli da žene budu u „političkom blatu i kalu“. S druge strane, Stjepan Radić je u svojem nastupu naglasio da su muška i ženska duša jednake te da se stranku i narod slabi ako se žene isključuju kao kod Turaka i Azijata. Od Radića je još radikalniji bio Josip Gjuračić koji je bio za sveopće žensko izborno pravo, dok je svoj govor završio izjavom da bi on, s obzirom na odgojnu ulogu žene, ženama dao i pravo na dva glasa. Većinom glasova ipak je prihvaćen sljedeći stav HPSS-ovaca: „Sve udate žene imaju aktivno pravo glasa kao i mužkarci s navršenom 20. godinom, isto tako sve udovice. Za udate žene može glasovati i njihov muž; isto tako žena može glasovati za muža. Neudate žene (djevojke) imaju pravo glasa, ako su svršile koju srednju školu, ili ako samostalno vode svoje gospodarstvo.“¹⁴ Na taj način, jasno je da stranka ovdje politički nije obuhvatila ideju općeg prava glasa. Za međuratno razdoblje, povjesničarka Suzana Leček piše da su žene, neovisno o tome što nisu imale pravo glasa, mogle utjecati na svoje muževe: „Iako žene nisu imale jednaku ulogu u javnom životu, imale su i te kako važnu u obiteljskom, pa je protivljenje žene većem muževom angažiranju u nekoj od djelatnosti koje je pokretala HSS, često značilo i njegovo odustajanje.“¹⁵ Sličnu tvrdnju je u kontekstu djelovanja Mare Matočec i njezinog utjecaja na žene napisala povjesničarka Mira Kolar-Dimitrijević: „Iako žene nisu imale pravo glasa, stihove Mare Matočec su žene čitale, jer u Podravini gotovo da i nije bilo nepismenih žena, pa su one iako formalno nisu bile glasači na izborima imale itekako velik utjecaj na muške učesnike na izborima.“¹⁶

HSS je tijekom vremena sve više otvarao vrata ženama pa je općepoznato da je stranka imala i ženske organizacije (djelovale su 1927-1929. godine, a kasnije su obnovljene) od kojih je najaktivnija bila Hrvatsko srce, osnovana 1936. godine. O djelovanju ženskih organizacija saznajemo iz stranačkih glasila pa je tako ostalo sačuvano da je namjena bila organiziranje analfabetskih tečajeva za žene, buđenje svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca i zalaganje za žensko pravo glasa.¹⁷ U pozivu za učlanjenje u Sveučilišnu organizaciju HRSS-a iz 1922. godine, vidimo da je prostor za učlanjenje bio moguć i ženama, dakle „akademikarkama“, a ne samo „akademikarima“.¹⁸ Ova je organizacija tijekom 1930-ih čak i otvorila posebnu sekciju za studentice koja je okupila velik broj zainteresiranih.¹⁹ Uz to, velik je broj žena bio uključen u aktivnosti preko organizacije Seljačka sloga (djelovala je 1925-1929. godine i 1935-1941. godine) u kojoj su se mnoge od njih dodatno obrazovale i u kojoj je istaknutu ulogu imala

¹⁴ Hrvatski seljački narod i osnova zakona o sveobćem izbornom pravu, *Dom: Glavne novine Hrvatske pučke seljačke stranke*, God. XI, br. 36, Zagreb, 18. 9. 1917, 1-2.

¹⁵ S. Leček, *Seljačka sloga i uključivanje žena*, 295.

¹⁶ Mira Kolar-Dimitrijević, Mara Matočec i žene, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 17, br. 34, Samobor 2018, 69.

¹⁷ Marija Radić, Zagrebačka ženska organizacija HSS, *Dom: Glavno glasilo hrvatske seljačke politike*, God. XXI, br. 11, Zagreb, 16. 3. 1927, 4.

¹⁸ Proglas Omladinske organizacije HRSS na Sveučilištu, *Obzor*, God. LXIII, br. 270, Zagreb, 4. 10. 1922, 3.

¹⁹ *Seljačka mladica. List sveučilišne omladine H. S. S.*, God. IV, br. 2, Zagreb, 16. 12. 1939, 6.

Mara Matočec. Ipak, prema aktivnostima je jasno vidljivo da su žene bile zadržane u okviru prosvjetnih, kulturnih i humanitarnih djelatnosti.²⁰ Takvo stanje potvrđuje Scottino razmišljanje o rodu kao načinu označavanja odnosa moći, točnije, dok su se muškarci mogli baviti praktičnom politikom, žene su bile ograničavane na određeni produžetak njihove uloge iz privatne sfere što je odraz patrijarhalne dominacije. Sve većem aktiviranju žena u okviru HSS-a kroz vrijeme svjedoči upravo Mara Matočec koja je 1941. godine napisala da je dugo vremena radila sama s muškarcima, ali da se situacija promijenila jer su se žene iz različitih hrvatskih krajeva aktivirale.²¹ Osim žena, u okviru HSS-ovog djelovanja aktivirale su se djevojčice što vidimo u pjesmama koje su već ranih 1920-ih objavljivale u novinama *Slobodni dom. Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke* gdje su svoje pjesničke radove, primjerice, objavile učenice Emilija Lovrenčević i Marica Kovačić.²² Edukaciju žena vrlo je važnom smatrao i Stjepan Radić koji je upravo s tim ciljem na hrvatski jezik preveo knjigu *Djevojački svijet. Izabrane pripoviesti čeških spisateljica* još i prije osnivanja HPSS-a.²³ Stoga je jasno da se stranka ovoj temi vrlo ozbiljno posvetila.

Žene su pravo glasa na izborima ostvarile tek 1945. godine. Naravno, to ne znači da žensko pravo glasa nije bilo aktualnim političkim pitanjem u nekom trenutku prije. U Kraljevini SHS zakonski uređeno pravo glasa bilo je sljedeće: „Pravo biranja poslanika za Ustavotvornu Skupštinu ima svaki muškarac, koji je do početka sastavljanja biračkih spiskova navršio 21. godinu i koji je u tom času bio državljanin kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca...“²⁴ Kada je u parlament dospjela rasprava o ovoj temi (12. i 14. lipnja 1920), a posljedično i glasanje, rezultat je bio takav da je 253 poslanika glasalo protiv ženskog prava glasa na izborima, dok je 36 poslanika podržalo žensko pravo glasa. Pravo glasa podržali su socijalisti, republikanci i „Jugoslavenski klub“. Kritike su uglavnom bile upućene na to da žene aktivno ne traže pravo glasa kao što je bila situacija u nekim drugim mjestima u Europi.²⁵ HSS u ovome nije sudjelovala jer je stranka bojkotirala parlamentarno djelovanje. Iako je jasno da je HSS podržala ideju ženskog prava glasa preko ranije spomenutog *Ustava Neutralne Seljačke*

²⁰ Suzana Leček, Priča o uspjehu – strategija i metode političke borbe HSS-a (1918-1941), 110 godina Hrvatske seljačke stranke, Zbornik radova, Zagreb 2015, 39-40. Za primjere aktivnosti žena u okviru Seljačke sloge vidi knjigu: Suzana Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925-1941)*, Slavonski Brod 2005.

²¹ Vlatko Smiljanić (ur), Najveća zadovoljština. Pred Glavnu skupštinu Seljačke sloge 30. III. 1941, *Sabrana djela Mare Matočec*, Zagreb 2017, 104-105.

²² Emilija Lovrenčević, Naša nada i sreća, *Slobodni dom. Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 38, Zagreb, 19. 9. 1921, 1; Marica Kovačić, Republikanstvo, *Slobodni dom. Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God XVI, br. 25, Zagreb, 18. 6. 1922, 1.

²³ Vidi knjigu: Stjepan Radić, *Djevojački svijet. Izabrane pripoviesti čeških spisateljica*, Zagreb 1902.

²⁴ Žensko biračko pravo i naše Narodno Predstavništvo, *Ženska misao. List za prosvjetu, socijalni rad i organizaciju*, br. 5-6, Zagreb, 15. 7. 1920, 65.

²⁵ Isto, 65-72.

Republike Hrvatske, u stranačkom glasilu *Slobodni dom* vidimo da se u raspravama radila razlika između „gospodskih“ i gradskih žena te žena radnika i seljaka. Na taj način slika žene nije uvjetovana samo rodom, već i svojevrsnom pripadnosti nekom društvenom sloju. To posebice možemo primijetiti u članku Stjepana Kranjčevića iz 1921. godine. S jedne strane, Kranjčević idealizira ženu radnika i seljaka kao vjernu partnericu u svakom poslu, dok istovremeno kritizira žene iz grada kao one koje manje rade i u koje se muškarci ne mogu pouzdati jer gradske gospođe ustvari ne poštuju muškarce. Ovo je, naravno, bila pretjerana ocjena. Pritom autor radi i usporedbu Zapadne Europe kao mjesta gdje žene nemaju politička prava i Rusije u kojoj žene imaju „dužnost sudjelovati u upravi državom“. U ovoj usporedbi ustvari možemo vidjeti da je autor pokušao kritizirati Zapad kao „gospodski“ i pohvaliti Rusiju kao seljačku i radničku državu. Uređenjem seljačke države, žene bi prema tome dobile prava i na hrvatskom prostoru. Kao rezultat usporedbe, Kranjčević daje jasan zaključak: „Politička se prava u obće ne daju, ona se moraju – izvojštititi.“²⁶ Dakle, prava prema Kranjčeviću ne bi trebala biti dana na temelju ženskih prosvjeda kakvi su se organizirali u Zapadnoj Europi, već marljivim radom i pomaganjem muškarcu. Primjećuje se da je Kranjčević u potpunosti ignorirao povijesni razvoj sela i gradova, a samim time i količinu, opseg ili vrstu poslova kakvi su dostupni na selu ili u gradu.

Usporedbe žena iz različitih društvenih slojeva primjetne su i u radu Mare Matočec. U njezinoj su pjesmi *Tri majke*, socijalni položaj radničke majke i seljačke majke suprotstavljeni socijalnom položaju građanske majke.²⁷ Na Prvom ženskom seljačkom kongresu (1937) pozvala se također na razliku između žena sa sela i žena iz grada: „Nek nemaju samo gospodske gradske žene svoje sastanke, zborove, nego i mi seljačke žene, čija je inteligencija starija od svojih grofovskih i plemićkih titula.“²⁸ Osim toga, u Matočecinom proznom tekstu *Meni ne treba tvoja vura*, primjećuje se žaljenje protagonista za neravnopravnim tretiranjem žena sa sela jer u knjizi o znamenitim ženama koja se spominje u djelu, nije navedena nijedna seljakinja.²⁹

Ideološke postavke unutar kojih se žena naglašavala kao ona koja je vezana uz dom i obitelj, nisu bile karakteristične samo za HSS, već i za mnoge druge seljačke/agrarne stranke u Srednjoj i Istočnoj Europi. Razlog za to leži u činjenici što su agraristi gledali na obitelj kao na temeljnu jedinicu društva za razliku od liberalnih ideologa koji su naglasak stavljali na slobodnoga

²⁶ Stjepan Kranjčević, Zašto gospodske žene u zapadnoj Evropi još uvijek nemaju pravo glasa, *Slobodni dom: Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 20, Zagreb, 18. 5. 1921, 3.

²⁷ V. Smiljanić (ur), *Tri majke*, *Sabrana djela*, 76-77.

²⁸ V. Smiljanić (ur), *Prvi ženski seljački kongres*, *Sabrana djela*, 114.

²⁹ M. Kolar-Dimitrijević, *Meni ne treba tvoja vura*, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 104-106.

pojedinka.³⁰ Na tragu toga bio je i vjerojatni stav predsjednika HSS-a, Vladka Mačeka, u intervjuu iz 1938. godine kojega su s njim napravile suradnice antifašističkih novina *Žena danas*, a koji prema onome što piše nije objavljen te godine zbog cenzure, ali ga 1944. godine prenosi *Žena u borbi: glasilo Antifašističke fronte žena Hrvatske*. Naravno, ovaj je članak objavljen kako bi se Mačeka u vremenu Drugoga svjetskog rata prikazalo u negativnom svjetlu i pohvalilo komuniste, što je vidljivo zbog antimačkovskog narativa. Uzevši u obzir sve ove podatke, izvoru je potrebno pristupiti s oprezom. Može se reći da je Maček ženu (navodno) strogo gledao u okviru doma i obitelji što vidimo iz njegove (navodne) rečenice: „Za ženu je kuća, a za muškarca politika.“ Osim toga, Maček je (navodno) bio mnogo direktniji u rečenici: „Tko bi se na primjer brinuo za moju kuću i djecu kako bi se moja gospođa počela baviti politikom. Kuća i djeca to je nešto najljepše za ženu, jer žena izvan kućnog ognjišta izgubila bi sve ono što je resi kao ženu.“³¹

Mara Matočec i emancipacija žena

Obrazovanje kao preduvjet emancipacije

U uvodu ovoga rada spomenuto je da je Mara Matočec bila značajna žena u hrvatskoj povijesti. Da je u vrijeme kada je djelovala bila vrlo poznata među hrvatskim ženama svjedoči nam činjenica da je o njoj napisan članak u *Ženskom listu*, čija je autorica bila poznata hrvatska književnica Marija Jurić Zagorka. Popularnost Mare Matočec izvan lokalnog okvira, u članku izvrsno opisuje rečenica: „Znade ju čitava okolica – znade ju sva Slavonija – a znadu je i svi krajevi duž čitave Hrvatske – svuda gdje seljaci imaju svoja pjevačka i prosvjetna društva.“³² Iako je bila vrlo poznata u hrvatskim krajevima, svoju čvrstu duhovnu vezanost za selo nikada nije otpisala što je Zagorka objasnila na sljedeći način: „Ona je živi dokumenat seljačke duhovne snage, dokaz njegovog pjesničkog i duhovnog stvaralačkog talenta.“³³ Otkrivanjem spomenika posvećenog Mari Matočec u Koriji 2009. godine, njezino je djelovanje honorirano u javnome prostoru Republike Hrvatske.³⁴ Ovaj spomenik bio je rađen po uzoru na spomenik Đuri Basaričeku u Okrugljači, čije je podizanje 1928. godine inicirala upravo Mara Matočec.³⁵

³⁰ Johan Eellend, *Agrarianism and Modernization in Inter-War Eastern Europe, Societal change and ideological formation among the rural population of the Baltic area 1880-1939*, Zbornik radova, Huddinge 2008, 47-48.

³¹ Bosiljka Krajačić, *Od obmane do izdaje, Žena u borbi: glasilo Antifašističke fronte žena Hrvatske*, God. II, br. 7, ožujak 1944, 5.

³² Marija Jurić Zagorka, *Kad spremi motiku – uzima pero, Ženski list*, God. XI, br. 5, Zagreb, svibanj 1935, 9.

³³ *Isto*, 9.

³⁴ V. Smiljanić, *Mara Matočec*, 127-139.

³⁵ *Isto*, 63-67.

Tijekom djelovanja, Mara Matočec uspjela se profilirati kao javnosti poznata političarka koja se zalagala za poboljšanje položaja žena. Prvi poznati javni politički govor Mare Matočec nije bio u Koprivnici 1921. godine kako to tvrdi povjesničarka Suzana Leček,³⁶ već je bio na skupštini HSS-a u veljači 1919. godine o čemu piše Rudolf Horvat: „Ona govori o bijednom položaju žene, u koji je zapala zbog današnjeg nasljednog prava. Po tome pravu dobiva žena iza muževe smrti jednu četvrtinu zemlje, i to samo u tom slučaju, ako imade svoje djece. Traži sva prava za žene, koja uživaju i muškarci, a u prvom redu pravo glasa.“³⁷ Pravo glasa za žene Mara Matočec je tražila javno i kroz svoje kasnije djelovanje. Recimo, krajem 1937. godine je u intervjuu s engleskom novinarkom *miss* Boem poslala poruku muškarcima: „Vi, muži, ne bute ništa postigli, dok žena ne dobije pravo glasa.“³⁸ U listu *Naša žena* iste je godine objavljen jedan od najpoznatijih članaka Mare Matočec, pod naslovom *Žena i politika*. U njemu piše da je ženska politička aktivnost potrebna i da se ženi aktivnost i izricanje mišljenja ne smije braniti, već se nju u djelovanju treba ohrabriti: „Dužnost je dakle svakoga pristaše seljačke stranke, svakog Hrvata i svakog pametnog čovjeka, da ženu u njenom nastojanju, da se politički uputi i prosvjetli, osokoli, a ne da joj baca klipove pod noge!“³⁹ Osim toga, Mara Matočec u svojem je djelovanju govorila i o potrebama za jednakost prosvjete muškaraca i žena iz praktičnih razloga što vidimo u njezinoj rečenici: „Ženi isto treba prosvjeta kao i muškarcu. Jer dogodi se, da ostaje udova, ili je muž bolestan – i svašta se može dogoditi – pa kuku lele ženi, koja se ne zna snaći. I uz znanje zlo, a bez znanja stoput gore.“⁴⁰

Sukob s Tomom Jalžabetićem?

Velika skupština u Koprivnici 1921. godine zanimljiv je historiografski problem koji Maru Matočec stavlja u središte zbivanja. S jedne strane, povjesničarke Mira Kolar-Dimitrijević i Suzana Leček te povjesničar i kroatolog Vlatko Smiljanić, ovaj događaj opisuju kao dokaz gdje se Maru Matočec uvrijedilo na temelju roda. Prema njihovim interpretacijama, Tomo Jalžabetić se usprotivio kada je za govornicu trebala stupiti Mara Matočec (razlog je prema njima bio to što je Matočec žena) pa je Stjepan Radić stao u njezinu obranu.⁴¹ No ako analiziramo izvore, vidimo da je Vladimir Miholek vjerojatno ispravno primijetio da se radilo o preuveličavanju situacije.⁴² Glavni dokaz za to

³⁶ S. Leček, „*Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila*“, 104.

³⁷ Rudolf Horvat, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb 1942, 67.

³⁸ M. Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 41.

³⁹ V. Smiljanić (ur), *Žena i politika, Sabrana djela*, 103.

⁴⁰ V. Smiljanić (ur), *Prvi ženski seljački kongres, Sabrana djela*, 113.

⁴¹ M. Kolar, *Podravka Mara Matočec*, 10; S. Leček, „*Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila*“, 104; V. Smiljanić, *Mara Matočec*, 37.

⁴² Vidi rad: Vladimir Miholek, *Odnos Mare Matočec i Tome Jalžabetića, Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 17, br. 34, Samobor 2018, 75-81.

pronalazimo u jednome od tekstova Mare Matočec, u kojem je napisala da se Tomo Jalžabetić bunio da na skupu govore i žene zato što je prema njemu bilo kasno da govore još i žene, dakle skupština je prema njemu očito dugo trajala. Ipak, ostalo je zabilježeno da je Stjepan Radić odgovorio: „Tko je protiv ženama, ne spada k nama, nije dionik našeg programa, jer da nije žena, ni današnje slave nebi bilo. Tu su puno radile žene naše, sestre i majke naše.“⁴³ Tu Radićevu rečenicu citira većina autora koja piše o ovoj temi. Vlatko Smiljanić napisao je da je Matočec poslije ove Radićeve „intervencije“ govorila o želji žena da sudjeluju u političkim aktivnostima te o socijalnim temama vezanim uz obitelj.⁴⁴ No potrebno je spomenuti da govoru Mare Matočec stranački tisak (*Slobodni dom*) nije posvetio pažnju. U novinama *Slobodni dom*, Juraj Krnjević objavio je izvještaj o ovoj skupštini koja se održala u Koprivnici, na trgu ispred vijećnice, 8. svibnja 1921. godine. Izvještaj nam donosi vijesti o sudionicima, broju ljudi i trajanju skupštine, ali je zanimljivo da se Mara Matočec u ovome tekstu uopće ne spominje. U Koprivnicu su toga dana stigli: Stjepan Radić, Marija Radić, gospođa Barić (američka Hrvatica čije ime ne saznavamo) i nekoliko narodnih zastupnika (Kovačević, Crnčić, Crlenjak, Adžija, Hajzler, Robić i Kraljević). Njih su dočekali gradonačelnik Ivan Kraljić, izaslanstva nekih organizacija i neki od narodnih zastupnika (Jalžabetić, Vrtar, Lovreković, Šalamun, Pancer, Škrinjar, Čižmenović i Lakuš). Moguće je da je Mara Matočec bila dio jednoga od izaslanstava organizacija, no za to nemamo jasnu potvrdu u ovome tekstu. Nadalje, Krnjević je napisao da je skupština trajala dva sata i trideset minuta, da se skupilo preko 30.000 ljudi i da su govornici bili brojni: „Za Radićem govorio je zastupnik Pancer, Medjimurac a za njim gdja Barić i prisutni narodni zastupnici, svaki par minuta.“⁴⁵ Moguće je da Mara Matočec nije spomenuta u ovom Krnjevićevom izvještaju zbog Jalžabetićevog „incidenta“ koji je prethodio njezinom nastupu. Uzevši sve argumente u obzir, ovaj slučaj ne možemo definirati kao obrazac stranačkoga odnosa prema ženama, već kao historiografski prijemor koji je nastao zbog manjka analize svih potrebnih povijesnih izvora. Uz to, iz izvora je jasno da su žene imale pristup govoriti na tom događanju što nam daje dodatan uvid u političku kulturu stranke Stjepana Radića. Međutim, Jalžabetićev se otpor može interpretirati kroz prizmu Joan Wallach Scott, kao pokušaj stavljanja rodni granica u javni prostor gdje se u ovom slučaju muškarce naglašava kao one za koje bi slušateljstvo trebalo imati vremena u usporedbi sa ženama za koje, prema njemu, vremena nije bilo.

⁴³ V. Smiljanić (ur), Radićeve izreke, *Sabrana djela*, 97-99.

⁴⁴ V. Smiljanić, *Mara Matočec*, 37.

⁴⁵ Juraj Krnjević, Veličanstvena manifestacija seljačke republikanske misli u Koprivnici, *Slobodni dom: Glavno glasilo Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 20, Zagreb, 18. 5. 1921, 3.

Majčinstvo kao legitimacijski argument

Mara Matočec svoju je početnu prepoznatljivost stekla temeljem pjesme *Sibiriji* koja je objavljena u novinama *Dom*, u siječnju 1915. godine, tijekom Prvoga svjetskog rata u kojem je izgubila supruga. Ova pjesma bila je posvećena suprugu koji se nije vratio s bojišta.⁴⁶ Razlog slanja ove pjesme u novine ležao je u činjenici da je Stjepan Radić pozvao žene da svoje pjesme šalju u stranački list. Tako osim Mare Matočec mnoge žene dobivaju prostor za umjetničko izražavanje što postaje kontinuitet u djelovanju HSS-a. Prema tadašnjem zakonom o nasljeđivanju, u slučaju Mare Matočec, tri četvrtine zemlje bilo bi vraćeno obitelji preminulog muškarca čime je ona kao udovica financijski bila znatno ugrožena. Mnogo ljudi pomagalo je Mari Matočec da preživi siromaštvo, a ona je u konačnici iz Đurđevca preselila u Koriju uz pomoć HSS-ovca Đure Basaričeka i njegove akcije za kolonizacijom.⁴⁷ S obzirom da je bila žena čije su životne uvjete uvelike obilježile ratne strahote, među izvorima pronalazimo njezin rukopis pod naslovom *Nećemo rata* u kojem, između ostalog, piše: „A mi žene cijeloga svijeta tražimo, da se i nas pita, pa da se u svijetu ne dogovaraju takvi slučajevi bez kojih bi čovječanstvo moglo biti i živjeti životom dostojnoga života. Jer žene i majke neće rata. Hoće sveti mir i u njemu rad i sretan život.“⁴⁸ Ovime vidimo da je rad prve hrvatske političarke zaokružen i u ideji pacifizma, ali i da je svoje političke stavove i političke poruke uvelike plasirala kroz pisana djela, neovisno o tome je li riječ o pjesmi ili rukopisu.

Majčinstvo je kao tema u njezinom djelovanju zauimalo jedno od ključnih mjesta kod promišljanja o ženama. Mara Matočec se, kao što ćemo pokazati, često pozivala na tradicionalnu rodnu ulogu majke koja „uzgaja djecu i buduće političke borce“⁴⁹. Takvu tematiku uklopila je u svoje tekstove, ali i predavanja. Kao primjer predavanja ističe se ono organizirano u prosincu 1936. godine na Pučkom sveučilištu gdje je gostovala sa svojim prijateljem, HSS-ovcem i seljačkim književnikom, Mihovilom Pavlekom Miškinom. Na tome je predavanju Mara Matočec slušateljima prikazala život seljakinja od djetinjstva do starosti, a slušatelje je upoznala i s brojnim narodnim poslovicama, razlikama između običaja u hrvatskim krajevima te ulogom majke.⁵⁰ Neke je od svojih tekstova posvetila upravo ženama iz pojedinih hrvatskih krajeva. Tako se ističu pjesma *Sestri iz Dalmatinske Zagore za Uskrs*⁵¹, posvećena siromašnim ženama Dalmatinske zagore, te rukopis *Istrijanka*⁵², posvećen ženi koja se vraća u svoju

⁴⁶ Podatke o pjesmi i pjesmu vidi u: V. Smiljanić (ur), *Sabrana djela*.

⁴⁷ M. Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 9-10.

⁴⁸ V. Smiljanić (ur), *Nećemo rata, Sabrana djela*, 34.

⁴⁹ V. Smiljanić (ur), *Žena i politika, Sabrana djela*, 103.

⁵⁰ M. Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 36-37.

⁵¹ M. Kolar-Dimitrijević, *Sestri iz Dalmatinske Zagore za Uskrs, Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 85.

⁵² V. Smiljanić (ur), *Istrijanka, Sabrana djela*, 47-48.

slobodnu Istru. Situaciju u pojedinim krajevima Matočec je saznala i putovanjima, koja nisu bila samo po Hrvatskoj.

Seljačka sloga je krajem 1930-ih poslala Maru Matočec u Bosnu, gdje je seljacima i seljakinjama u svrhu prosvjete držala govore i razgovarala s njima.⁵³ U jednom od tekstova o Bosni, primijetila je da se žene u Bosni „po turskom običaju (...) drži za nešto niže“, ali je iznenađujuća njezina rečenica u kojoj piše da je tamošnjim ženama rekla da žene nisu za politiku: „Nismo mi žene za politiku, ali kao žene i majke moramo biti prosviećene, da budemo pomoć muževima i sinovima u narodnom poslu.“⁵⁴ Ne može se dokazati što je ovdje Matočec željela poručiti i zašto je ovo rekla s obzirom da je općenito zagovarala politički angažman žena. Ipak, može se pretpostaviti da je ova rečenica bila potaknuta još tradicionalnijom sredinom nego što je bila ona podravska, točnije hrvatska pa da je u svojoj rečenici prosvjetu žena u takvoj sredini stavila ispred političke aktivnosti. Žene iz Bosne koje su bile muslimanke, Matočec je smatrala sestrama, a kroz pjesmu *Sestri muslimanki* poslala je snažnu političku poruku jedinstva gdje je muslimanku prikazala kao kćer majke koja se zove Hrvatska.⁵⁵

Teške socijalne prilike hrvatskih sela možda su najbolje opisane u rukopisu *Sladoled*⁵⁶ koji tematizira situaciju kada majka djetetu zbog siromaštva ne može dati novac za sladoled. Tekstovi ove podravske književnice i političarke izazivali su snažne emocije i oslikavali tešku seljačku svakodnevicu međuratnog razdoblja. Isticanje majčinstva kao snažnog i emotivnog elementa za emancipaciju često se pojavljuje u djelovanju Mare Matočec. Ona to nije smatrala samo političkim izrazom, već i svojom ženskom dužnošću, što je razlikuje od mnogih pripadnica drugih ženskih (npr. feminističkih) pokreta i stavlja je u okvir ranije spomenutih agrarističkih ideja: „Nekoji kažu, da je za nas kuhača, kuća i djeca. Pa mi ne bježimo od svojih ženskih dužnosti. Ali baš zato, što smo žene i majke, treba da zavirimo i dalje malo – u selo, u pokrajinu, domovinu i u svijet...“⁵⁷ Ovdje vidimo jasnu suprotnost između (građanskog) feminizma, koji ženu vidi kao slobodnu pojedinku neovisnu od obiteljskog statusa. Uz to, ako pogledamo fotografije, vidimo da je Mara Matočec bila obučena u tradicionalnu žensku seljačku odjeću. Na glavi je nosila rubac po čemu je bila upečatljiva „predstavica“ seljakinja. U kasnijim vremenima rubac su počele nositi i pripadnice jugoslavenskog antifašističkog (komunističkog) pokreta, primjerice političarka Kata Pejnović, što predstavlja svojevrsni kontinuitet želje za što autentičnijim predstavljanjem seljakinja i njihovim okupljanjem u političkom pokretu.

Vrijednost tekstova Mare Matočec leži i u činjenici da su u njima ostale sačuvane rečenice o tome kako je Stjepan Radić gledao na žene. U jednom od tekstova iz 1939. godine naglašava se da još uvijek ima puno onih koji se

⁵³ V. Smiljanić (ur), *Moj put po Bosni, Sabrana djela*, 123-126.

⁵⁴ V. Smiljanić (ur), *Nema straha – prestaje mrak...dojmovi s puta po Bosni, Sabrana djela*, 111.

⁵⁵ M. Kolar-Dimitrijević, *Sestri muslimanki, Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja*, 108.

⁵⁶ V. Smiljanić (ur), *Sladoled, Sabrana djela*, 75.

⁵⁷ V. Smiljanić (ur), *Prvi ženski seljački kongres, Sabrana djela*, 113.

nazivaju Radićevim sljedbenicima, a ne tretiraju žene onako kako je Radić govorio: „Jednu poštivaj kao sveticu – to ti je majka – drugu nemoj ni cvijetom da udariš, to ti je žena, družica tvojih boli i jada, patnja i nada. A što je najglavnije, majka dječice tvoje. A svaku treću poštivaj kao vitez, kavalir, poštivaj ju kao sestru – čuvaj čast i poštenje njezino.“⁵⁸ Prema tome, vidimo da je emancipacija žena na selu krajem 1930-ih još uvijek bila daleko od idealnog. Pri tome je potrebno naglasiti i da je Vladko Maček kao predsjednik HSS-a (od 1928. godine) znatno manje stavljao fokus na emancipaciju žena ako bismo ga usporedili s njegovim prethodnikom Stjepanom Radićem što je zasigurno ostavilo tragova u društvu.

Zaključak

Mara Matočec nije bila samo pasivni sudionik političkih događanja, već prva hrvatska političarka u modernom smislu čije je djelovanje uvelike nadilazilo tradicionalne rodne uloge toga vremena. Njezin put pokazuje da je emancipacija žena u međuratnom razdoblju velikim dijelom bila vezana uz ideologiju i rad HSS-a, ali i da je Matočec takvu ideologiju koristila za svoje djelovanje. Kroz analiziranje njezinih nastupa i književnih radova, primjećuje se da je ona uspješno iskoristila unutarstranački prostor koji joj je otvorio Stjepan Radić, čiji su stavovi o ravnopravnosti muškaraca i žena sadržavali elemente liberalizma „formalizirane“ u njegovom *Ustavu* iz 1921. godine.

Emancipacijska misao Mare Matočec specifična je po tome što se nije temeljila na potpunom raskidu s patrijarhalnim uređenjem, tj. patrijarhalnim poretkom, već na njegovom svojevrsnom redefiniranju. Ona je koristila tradicionalnu rodnu ulogu žene kao majke, domaćice i čuvarice kulture kako bi opravdala ulazak žene u javnu sferu. Majčinstvo u njezinom djelovanju nije predstavljalo prepreku, već moralni argument za političku aktivnost. Ona je tvrdila da upravo zbog svojih „ženskih dužnosti“ i brige za djecu, žene trebaju moći imati uvid u događanja na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini. Takav pristup bio je različit od feminizma, jer je njezino djelovanje bilo ukorijenjeno u „klasnu“ seljačku svijest, pacifističku i agrarističku ideologiju koja je obitelj promatrala kao osnovnu jedinicu društva.

Ovaj rad potvrđuje i da je Matočec djelovala u ideološki heterogenom okruženju kada je u pitanju položaj žena. Dok je uživala potporu Stjepana Radića, u kasnijim vremenima sama ističe da ima onih koji se nazivaju Radićevim sljedbenicima, a ne poštuju žene. Unatoč tim „ograničenjima“, njezina borba za pravo glasa i jednaku prosvjetu bila je prisutna, a njezina popularnost u narodu, o kojoj je svjedočila i Marija Jurić Zagorka, potvrđuje da je dopirala izvan lokalnog virovitičkog ili regionalnog podravskog okvira.

⁵⁸ V. Smiljanić (ur), *Ne dajmo se smesti, Sabrana djela*, 137-138.

Doprinos Podravke Mare Matočec u razvoju emancipacijske misli u Hrvatskoj od velike je važnosti jer je upravo ona bila glas žena koje su u historiografiji često ostajale nevidljivima. Njezino umjetničko stvaralaštvo i javni nastupi (govori ili predavanja) služili su kao sredstvo za prijenos znanja i iskustva ili kritiku društvenog stanja. Time je Mara Matočec neizostavna osoba među onima koji su postavljali temelje za ravnopravnost muškaraca i žena na hrvatskom prostoru. Rad Mare Matočec predstavlja dokaz da se borba za prava žena na hrvatskom selu događala sa specifičnim elementima koji su poštovali tradiciju, ali istovremeno transformirali društvo.

Summary

Mara Matočec was not merely a passive participant in political events, but the first Croatian female politician in the modern sense, whose activities largely transcended the traditional gender roles of that time. Her path demonstrates that the emancipation of women in the interwar period was largely linked to the ideology and work of the HSS (Croatian Peasant Party), but also that Matočec utilized this ideology for her own actions. Through the analysis of her appearances and literary works, it is evident that she successfully utilized the internal party space opened to her by Stjepan Radić, whose views on the equality of men and women contained elements of liberalism „formalized“ in his 1921 Constitution.

Mara Matočec's emancipatory thought is specific in that it was not based on a complete break with the patriarchal system, but rather on its peculiar redefinition. She employed the traditional gender roles of a woman as a mother, housewife, and guardian of culture to justify women's entry into the public sphere. In her work, motherhood did not represent an obstacle, but rather a moral argument for political activity. She argued that precisely because of their „female duties“ and care for children, women must be able to have insight into events at the local, national, and global levels. This approach differed from feminism, as her activity was rooted in a „class-based“ peasant consciousness, as well as a pacifist and agrarian ideology that viewed the family as the basic unit of society.

This paper also confirms that Matočec operated within an ideologically heterogeneous environment regarding the status of women. While she enjoyed the support of Stjepan Radić, in later times she herself pointed out that there were those who called themselves Radić's followers but did not respect women. Despite these „limitations,“ her struggle for suffrage and equal education was persistent, and her popularity among the people, as witnessed by Marija Jurić Zagorka, confirms that her influence reached beyond the local Virovitica or regional Podravina frameworks.

The contribution of Mara Matočec from Podravina to the development of emancipatory thought in Croatia is of great importance, as she was the voice of women who often remained invisible in historiography. Her artistic creative

work and public appearances (speeches or lectures) served as a means for the transfer of knowledge and experience or as a critique of social conditions. Thus, Mara Matočec is an indispensable figure among those who laid the foundations for the equality of men and women in Croatia. The work of Mara Matočec provides evidence that the struggle for women's rights in the Croatian countryside occurred through specific elements that respected tradition while simultaneously transforming society.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

Novine/Newspapers:

1. Hrvatski seljački narod i osnova zakona o sveobćem izbornom pravu, *Dom: Glavne novine Hrvatske pučke seljačke stranke*, God. XI, br. 36, Zagreb, 18. rujna 1917, 1-2.
2. Jurić Zagorka Marija, Kad spremi motiku – uzima pero, *Ženski list*, God. XI, br. 5, Zagreb, svibanj 1935, 9-10.
3. Kovačić Marica, Republikanstvo, *Slobodni dom. Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XVI, br. 25, Zagreb, 18. lipnja 1922, 1.
4. Krajačić Bosiljka, Od obmane do izdaje, *Žena u borbi: glasilo Antifašističke fronte žena Hrvatske*, God. II, br. 7, ožujak 1944, 5-6.
5. Kranjčević Stjepan, Zašto gospodske žene u zapadnoj Evropi još uvijek nemaju pravo glasa, *Slobodni dom: Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 20, Zagreb, 18. svibnja 1921, 2-3.
6. Krnjević Juraj, Veličanstvena manifestacija seljačke republikanske misli u Koprivnici, *Slobodni dom: Glavno glasilo Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 20, Zagreb, 18. svibnja 1921, 3.
7. Lovrenčević Emilija, Naša nada i sreća, *Slobodni dom. Glavne novine Hrvatske republikanske seljačke stranke*, God. XV, br. 38, Zagreb, 19. rujna 1921, 1.
8. Proglas Omladinske organizacije HRSS na Sveučilištu, *Obzor*, God. LXIII, br. 270, Zagreb, 4. listopada 1922, 3.
9. Radić Marija, Zagrebačka ženska organizacija HSS, *Dom: Glavno glasilo hrvatske seljačke politike*, God. XXI, br. 11, Zagreb, 16. ožujka 1927, 4.
10. *Seljačka mladica. List sveučilišne omladine H. S. S.*, God. IV, br. 2, Zagreb, 16. prosinca 1939, 6.
11. Žensko biračko pravo i naše Narodno Predstavništvo. *Ženska misao. List za prosvjetu, socijalni rad i organizaciju*, br. 5-6, Zagreb, 15. srpnja 1920, 65-72.

Knjige/Books:

1. Horvat Rudolf, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb 1942.
2. Kolar-Dimitrijević Mira, *Mara Matočec. Hrvatska književnica-seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno-prosvjetnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić*, Koprivnica, Koprivnica, Zagreb 1993.
3. Leček Suzana, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925.-1941.)*, Slavonski Brod 2005.
4. Lerner Gerda, *The Creation of Patriarchy*, New York, Oxford 1986.
5. Radić Stjepan, *Djevojački svijet. Izabrane pripoviesti čeških spisateljica*, Zagreb 1902.
6. Radić Stjepan, *Praški zapisi. Autobiografska proza*, Zagreb 1985.
7. Smiljanić Vlatko (ur), *Sabrana djela Mare Matočec*, Zagreb 2017.

8. Smiljanić Vlatko, *Mara Matočec. Hrvatska spisateljica, prosvjetno-kulturna aktivistica i političarka. Biografija*, Virovitica 2015.
9. Žanić Dragutin (ur), *Tako je govorio Stjepan Radić*, Vinkovci 1991.

Članci/Articles:

1. Eellend Johan, Agrarianism and Modernization in Inter-War Eastern Europe, *Societal change and ideological formation among the rural population of the Baltic area 1880-1939*. Zbornik radova, Huddinge 2008, 33-56.
2. Kolar Mira, Podravka Mara Matočec, prva seljačka književnica i političarka u hrvatskom seljačkom pokretu (1918-1940), *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. VI, br. 12, Samobor 2007, 5-25.
3. Kolar-Dimitrijević Mira, Mara Matočec i žene, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. XVII, br. 34, Samobor 2018, 65-74.
4. Leček Suzana, „Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila”. Hrvatska seljačka stranka i žene (1918-1941), *Historijski zbornik*, br. 59, Zagreb 2006, 93-130.
5. Leček Suzana, Priča o uspjehu – strategija i metode političke borbe HSS-a (1918-1941)“, *110 godina Hrvatske seljačke stranke*, Zbornik radova, Zagreb 2015, 27-48.
6. Leček Suzana, Seljačka sloga i uključivanje žena u seljački pokret (1925.-1929.), *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. XXXII-XXXIII, br. 1, Zagreb 2000, 293-298.
7. Miholek Vladimir, Odnos Mare Matočec i Tome Jalžabetića, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. XVII, br. 34, Samobor 2018, 75-81.
8. Scott Joan W, Gender: A Useful Category of Historical Analysis, *The American Historical Review*, Vol. XC, br. 5, Washington D. C. 1986, 1053-1075.
9. Šagi Bruno, H(P/R)SS i Venstre: Hrvatska politika po danskom uzoru?, *Liberalizam: teorija i povijest jedne ideje. Zbornik radova povodom 300 godina od rođenja Adama Smitha 1723-2023*, Zbornik radova, Zagreb 2024, 121-134.